

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

31-ste JAARGANG, NUMMER 11, NOVEMBER 1995

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

WIE DENKT NOG DAT IDEALEN TOT HERVORMINGEN LEIDEN?

ALS IEMAND ons zou vragen, wat of wij ons in het bijzonder herinneren van wat er in Nederland zoal gebeurde in de jaren '70, dan zouden wij onmiddellijk een paar ons inziens belangrijke feiten noemen: de Rotterdamse havenstaking van 1979, de acties van de Industriebonden in de eerste maanden van 1973, het achter de rug van de arbeiders gesloten 'paasbestand', de staking bij Demka, de storm die in de Voedingsbond NVV opstak rond de persoon van Sake van der Ploeg, de bezetting van de ENKA in Breda, het optreden van Arie Groenevelt, de beruchte uitspraak van de Amsterdamse rechtbankpresident mr. Stheeman, het ten tonele verschijnen en weer verdwijnen van de Maatschappijkritische Vakbeweging, enzovoorts.

Aan niets, maar dan ook werkelijk aan niets van dit alles werd herinnerd in het ruim drie uur durende televisieprogramma *Een Monument van Ongeduld*, dat op de avond van zondag 12 november werd uitgezonden door de VPRO. Over Nederland in de jaren '70 zou het gaan, zo werd in het programmablad aangekondigd. "We nemen", aldus samensteller IJsbrand van Veelen, "een aantal conflicten onder de loep die exemplarisch waren . . ." Exemplarisch waarvoor en exemplarisch voor wat?, vroegen wij ons onwillekeurig af toen wij de uitzending zagen.

In de jaren '70, zo werd bij de aanvang van het programma opgemerkt, overheerste "het linkse levensgevoel". Wat of dat was werd er niet bij gezegd. Het werd ook later niet gedefinieerd. Wie kijken bleef kwam er niettemin achter. Het was het gevoel dat jonge idealistische intellectuelen beheerste, die in alle ernst dachten dat zij met de *i d e e n* die hen vervulden de wereld zouden kunnen veranderen.

Een Monument van Ongeduld was geen slecht gekozen titel. Ongeduld immers was wat *deze* jongelui (met het accent op *deze!*) zo goed als alle idealisten, kenmerkte. En niet zonder reden leggen wij het accent op 'deze jongelui', géén arbeiders over het algemeen, maar studenten, die - ook voor zover zij uit de arbeidersklasse afkomstig waren - als studenten handelden.

Op een gegeven moment kon men op oude filmbeelden de CPN-er Marcus Bakker aanschouwen, die de op een vergadering aanwezige arbeiders voorhield: "De strijd van deze studenten is jullie strijd". Dat kon in ernst slechts betoogd worden wanneer men de strijd van de arbeiders als een *politieke* strijd opvatte, een strijd derhalve, die ook gevoerd werd door ieder die verzet aantekende, ook dan wanneer dat verzet verstoken was van een klassebasis.

Het grote verschil tussen een actie van de arbeiders en de soms ludieke acties van idealistische jonge mannen en vrouwen was lang voor het aanbreken van de jaren '70, zo omstreeks het midden van de jaren '60 al duidelijk gebleken tijdens het zogenaamde oproer van de bouwvakkers. Nog vóórdat deze van het Jozef Daniël Meijerplein naar het Telegraafgebouw marcheerden bood Provo zijn hulp aan. Die werd afgewezen omdat de arbeiders niet konden inzien wat hun strijd voor hun belangen te doen had met Provo's idealen, die op geheel andere wijze werden uitgedragen.

We willen allerminst ontkennen, dat de studenten en studentes soms dingen hebben verkondigd die precies uitdrukten wat de arbeiders weliswaar niet verkondigen doch niettemin veelal in praktijk brengen omdat ze *gedwongen* zijn dat in praktijk te brengen. "Uw rechtsstaat is de onze niet", riepen de Amsterdamse krakers. Arbeiders houden zich niet bezig met de problemen van het recht. Indien ze echter in strijd met het geldende recht handelen, dan komt dat hieruit voort, dat het bestaande recht het recht van de heersende klasse is dat zij vanwege hun klassepositie niet kunnen respecteren. Dit was zelfs ooit een burgerlijk rechtsgeleerde als de hoogleraar Pompe min of meer duidelijk, het bleek zondagavond echter volstrekt onduidelijk, zowel aan de sociaal-democratische ex-burgemeester van Amsterdam Wim Polak als aan de ex-bolsjewiek Gijs Schreuders.

Eerstgenoemde zei, dat de leuze "uw rechtsstaat is de onze niet" voor socialisten (!) een "onding" was. Gijs Schreuders verklaarde dat hij altijd al - dat wil dus zeggen ook in de tijd dat hij als redacteur van *De Waarheid* zich nog als woordvoerder van de arbeidende klasse presenteerde - dit "een verwerpelijke leuze" had gevonden.

Gijs Schreuders - thans medewerkers van *de Volkskrant* - was door de makers van het tv-programma uitgenodigd om samen met de liberale Frits Bolkestein na afloop van de uitzending commentaar te leveren. Noch met de een, noch met de ander hebben wij ook maar iets gemeen. Niettemin heeft uitgerekend Bolkestein naar onze mening een paar maal de spijker precies op de kop geslagen.

"Romantiek" zei Bolkestein naar aanleiding van de romantiek die kennelijk een facet vormde van dat 'linkse levensgevoel', "heb ik altijd als een dodelijke ziekte in de politiek gevonden." Bolkestein zei ook: "De idealen van toen zijn stukgelopen op de werkelijkheid". Op de *maatschappelijke* werkelijkheid, voegen wij eraan toe.

Een Monument van Ongeduld bewees voor de zoveelste keer, dat met idealen geen wezenlijke maatschappelijke veranderingen kunnen worden gerealiseerd. Wat het programma ook liet zien was dit, dat er destijds niet altijd van al dan niet politieke idealen sprake was. Bij *Nieuw Links*, zo bleek het, ging het om een strijd om de macht in de PvdA. En dat verklaarde dan meteen waarom na de verovering van die macht van enig radicalisme der 'Nieuw Linkers' niets meer was gebleken.

Wat hield dat zogenaamde 'radicalisme' eigenlijk in? Jan Nagel, die mede de stoot tot het optreden van deze groep gaf, maar die nu een topfunctie heeft bij de VARA, erkende dat het niet veel betekende. "We waren wilde honden die wild om zich heen sloegen" zei hij. En dat was alles.

Over idealen en idealisme werd in het programma aan één stuk door gepraat. Over de maatschappelijke achtergronden daarvan en over maatschappelijke problemen in het algemeen volstrekt niet. Was er een verband tussen de feministische golf en de bij het ontstaan ervan gegeven economische situatie? Werd aan de eis, dat vrouwen de hun toekomstige plaats op de arbeidsmarkt zouden krijgen, daarom zo grif gevolg gegeven omdat op die toen krappe arbeidsmarkt aan vrouwen dringen behoefte bestond? Maar deze vragen werden niet gesteld, al kreeg de feministische golf ruimschoots de aan-

dacht. De vraag of deze tweede feministische golf, evenals de eerste, een in wezen burgerlijk karakter had kwam men al helemaal niet toe.

De politicoloog Hans Daudt liet zich over de acties van de student uitermate kritisch, beter gezegd zonder meer misprijzend uit. Maar niet zozeer vanwege de idealen en zeker niet omdat er een klassebasis aan ontbrak, maar omdat hij ze "onzinnig" vond.

Enig begrip voor de *belangen*strijd van de arbeiders of enig begrip voor de oorzaken daarvan viel - overigens geen wonder natuurlijk - bij hem niets te constateren. Strijd voor belangen? Nooit van gehoord scheen het, wel van strijd op grond van bepaalde ideeën over de maatschappij. En die dienden volgens de hoogleraar Daudt te worden geleerd. Wie niks wist van economie, sociologie, filosofie of geschiedenis, die moest z'n mond houden. Je wist werkelijk niet wat je hoorde, zoals je soms ook niet kon geloven wat je zag, of liever gezegd: wat je niet zag!

Af en toe echter viel er toch wel een en ander te horen en te zien wat de werkelijke betekenis van de getoonde "exemplarische conflicten" duidelijk maakte. Bijvoorbeeld: dat de meest radicale elementen van toen, die luide hun kritiek op "de regenten" lieten horen, inmiddels zelf "regenten" zijn geworden. Dit echter zonder een poging tot verklaring van een en ander uit het sociale milieu waartoe de betrokkenen van jongs af aan behoorden.

Gijs Schreuders had gelijk toen hij als commentator opmerkte dat er in de jaren '70 sprake was van polarisatie, maar een polarisatie binnen bepaalde grenzen. Inderdaad: binnen de grenzen van de burgerlijke maatschappij en de burgerlijke verhoudingen.

Hedy d'Ancona, die volstrekt ten onrechte heftig protesteerde toen er werd opgemerkt dat er een levensgroot verschil bestond tussen de activiste van voorheen en de latere politica, verzuchtte aan het slot terecht, dat zij die zich destijds heftig roerden hoopten op "een betere en gelukkiger wereld die niet verscheen". De hoop ging niet in vervulling. Wat voor de illusies in de plaats kwam was teleurstelling.

Volgens Bram van der Lek, ooit een van de voormannen van de inmiddels in Groen Links opgegeane PSP die aan het tv-programma een beschouwing wijdde, zal het idealisme van toen en het daarmee gepaard gaande élan terugkeren. Wij houden dat niet voor erg waarschijnlijk. Zijn verwachting berust op een zuiver politieke analyse die voor de klassenstrijd al even weinig aandacht heeft als er ooit door de idealistische PSP en welke andere partij ook aan werd geschonken. De tijd dat idealisten, radicale of gematigde, met groot élan streden is voorgoed voorbij. Tegen de tijd dat er weer van élan zal kunnen worden gesproken al het een heel ander élan zijn. Niet het élan van politieke organisaties, maar het élan van een klasse die eindelijk haar lot in eigen handen neemt.

- 0 -

WAT LEERT ONS EEN GESPREK VAN ROTTENBERG MET TOBBACK?

NRC/Handelsblad noemde de pagina grote tekst de weergave van een debat. Wij willen het liever de weergave van een gesprek noemen, een gesprek dat kennelijk in een Brussels restaurant werd gevoerd en dat o.a. werd aangehoord door de politiek redacteur van het in Brussel verschijnende dagblad *De Standaard*. Wat leert ons dat gesprek van de 38-jarige PvdA-voorzitter Felix Rottenberg met Louis Tobback, de 57-jarige voorzitter van de Vlaamse socialistische partij? Dit, dat in zo'n restaurant, bij een goed

glas, wel eens dingen worden gezegd, die noch de een, noch de ander gemakkelijk in een vergadering van het respectievelijke partijbestuur, laat staan tijdens een partijcongres zou zeggen. Wij citeren uit NRC/Handelsblad van 11 november j.l.

“Er is nu in Amsterdam een tentoonstelling over honderd jaar sociaal-democratie”, zei Rottenberg. “Dan zie je wat voor burgerlijke beweging het eigenlijk v a n o u d s - h e r [spatiëring van ons - D&G] meteen is.” Hij wachtte zich er wel voor iets dergelijks te beweren in de toespraak waarmee hij begin oktober die tentoonstelling officieel opende.

“Met paars sta je voor een wederzijds huwelijksbedrog”, zei Tobback.

Rottenberg: “De PvdA [. . .] aan de macht vertegenwoordigde de zuil en was dan een regenteske en zelfgenoegzame organisatie . . .”

Tobback: “. . . eerder dit jaar was ik in Tilburg . . . en daar hoorde ik met Van der Ploeg een letterlijke liberaal aan het woord.”

Rottenberg: “Van der Ploeg brengt een nieuw economisch denken in de PvdA dat hard nodig was . . . Van der Ploeg moet niet te veel zeggen dat hij een *liberal* is.”

- o -

ONRUST BIJ HET PERSONEEL VAN DE DUITSE POSTERIJEN *)

EIND oktober werd onder het ongeveer 2000 personen tellende personeel van de - inmiddels geprivatiseerde - Duitse posterijen in Hagen (Roergebied) een strooibiljet verspreid, waarmee de aandacht werd gevestigd op de aanzienlijk verslechterde werkomstandigheden. De tekst was geschreven door enkele personeelsleden, die meedeelden dat ze niet slechts anoniem wilden blijven, maar ook het biljet niet zelf wilden uitdelen om hun baan niet in gevaar te brengen.

“De privatisering, zo werd vastgesteld, heeft ons tot nu toe alleen maar nadelen gebracht. Allerlei maatregelen, zoals vervroegde pensionering en ontslag, hebben tot vermindering van de personeelssterkte geleid. Alleen al in Hagen zullen de komende twee jaar nog driehonderd banen verloren gaan. De directie oefent druk uit opdat wij harder zullen werken, zowel aan de loketten als bij het sorteren van pakjes en brieven.”

“Nu kerstmis nadert”, aldus het vlugblad, worden “tijdelijke krachten aangenomen die onvoldoende geschoold zijn. Van een normale arbeidstijd is geen sprake meer. Wij moeten aan het werk blijven totdat de post gesorteerd is. Aangezien postdistricten groter zijn geworden betekent dit, dat er overuren moeten worden gemaakt ofwel dat wij waanzinnig worden opgejaagd. Zowel het een als het ander brengt ziektegevallen mee. Na afloop van de werkdag is de vermoeidheid groot.”

“Alleen al hierom kunnen wij ons er niet meer over verheugen dat wij werk hebben. Integendeel wij hebben van dit werk de buik zo vol, dat wij het vervloeken. [. . .] Heel wat van de tijdelijke krachten houden er na korte tijd mee op, hetzij wegens ziekte, hetzij omdat ze niet tegen het gejaag kunnen dan wel niet voortdurend overuren willen maken. We kunnen hen geen ongelijk geven maar we zouden zien dat ze bleven en samen met ons actie gingen voeren.”

“Waarom volgen wij niet het voorbeeld van de piloten die zich onlangs collectief ziek hebben gemeld uit protest tegen extra arbeidsuren.”

---

*) Gegevens ontleend aan Wildcat-Zirkular 21. nov. '95.

“Op zulke akties reageren de posterijen onmiddellijk. Een paar weken voor pasen was er in enkele Berlijnse postdistricten sprake van 40-50% ziekteverzuim. De post stelde een premie van 1.000 DM in het vooruitzicht voor ieder die zich tot aan pasen niet meer ziek zou melden. Tegelijkertijd werd er gedreigd dat tegen ‘duidelijke gevallen van werkweigerings’ zou worden opgetreden. Het gevolg was, dat het ziekteverzuim nog toenam.”

“Nu, in de dagen vóór kerstmis, staan wij sterk. Wij kunnen ons verzetten tegen de veel te lange werktijden die een gevolg zijn van personeelstekort. We kunnen dat door eenvoudig stiptheidsacties te voeren en ons te houden aan de contractueel vastgelegde arbeidstijd. We kunnen voor een dergelijke actie allerlei redenen aanvoeren, zoals bijvoorbeeld gezondheidsredenen of familie-omstandigheden. We zouden ook, zelfstandig en buiten de vakbond om kunnen staken en daarbij met een stoet van gele postauto’s door de stad trekken. Dat biedt dan het perspectief dat de kerstpakketjes pas in januari zullen worden bezorgd (als ze al bezorgd worden)... Als brieven en pakketten zich ophopen in de sorteerafdelingen dat moet de directie wat doen . . .”

Tenslotte werden de eisen opgesomd: “Duidelijk en vast arbeidsovereenkomsten; geen overuren meer; kortere werktijd voor hen die brieven en pakketten moeten sorteren; minder gejaag; korter werken voor een hoger loon.”

De pamfletten werden uitgedeeld voor de aanvang van een bedrijfsbijeenkomst. Bijna alle deelnemers vroegen om een exemplaar en ze stonden er zelfs voor in de rij ¹. Er werd voor de aanvang van de bijeenkomst hier en daar in groepjes gediscussieerd. Een van de vrouwelijke personeelsleden meende, dat het best tijd werd dat er bij de post weer eens zou worden gestaakt. Iemand anders schilderde de slechtere werkomstandigheden. Door een nieuwe methode van adressering is het werk moeilijker geworden. Bovendien worden personeelsleden tegen elkaar uitgespeeld.

Kort voor het begin van de vergadering kwam een lid van de ondernemingsraad met het even tevoren door hem in ontvangst genomen papier weer naar buiten. Hij zei, dat hij de tekst na vluchtige lezing “heel goed” vond, maar dat het “natuurlijk beter zou zijn geweest als men tevoren even contact met hem zou hebben opgenomen.” Hij wou ook weten op welke afdeling en waar degenen werkten die het vlugblad hadden geschreven. Hij werd afgescheept met de verzekering, dat die zich te zijner tijd wel bij hem zouden melden.

De vergadering werd door circa duizend personeelsleden bijgewoond. Ze werd geleid door de voorzitter van de ondernemingsraad. Zij deed allereerst een aantal mededelingen en stelde zich vervolgens via wat vragen op de hoogte van enkele actuele zaken. Tenslotte drong zij aan op een goede samenwerking tussen het personeel en de bedrijfsleiding. Andere leden van de ondernemingsraad stelden soortgelijke vragen. Ze waren gericht tot de aanwezige chefs, die alleen maar vaag en bovendien aarzelend reageerden.

Toen er gelegenheid tot discussie werd gegeven meldden zich twintig personen, ongeveer evenveel vrouwen als mannen bij de microfoon. Hun toon was agressief. Meer dan één spreker of spreekster gaf te kennen dat men de chefs geen geloof meer kon schenken en waarom niet.

Helaas was het zo, dat de zeer autoritair optredende voorzitter van de vergadering zich geroepen voelde na elke kritiek die men liet horen commentaar te leveren. Ze gaf

---

1) Deze mededeling en de volgende zijn afkomstig van een der vrouwelijke personeelsleden die meehielp bij het uitdelen van de biljetten.

ook iedere keer de chefs te gelegenheid voor een weerwoord. De meeste van die chefs werden uitgelachen of op 'boe'-geroep onthaald. Er waren ook veel interrupties. Iedere poging tot een werkelijke discussie werd door de voorzitter verijdeld. Ze leverde op die manier "een werkelijk klassiek voorbeeld van de wijze waarop een vakbondsvertegenwoordigster zo'n bijeenkomst leidt" ². Tegen het einde van de vergadering bleek ten overvloede nog eens heel duidelijk, dat het verzet tegen overuren een zaak van de arbeidsters en de arbeiders zélf is. Over het overwerk valt met de chefs eenvoudig niet te discussiëren.

De conclusie van een der aanwezigen luidt: voor het voeren van actie zijn de weken voor kerstmis heel geschikt. De werkdruk is dan groter en de posterijen hebben veel te verliezen. De vakbond kan niet meer garanderen dat hij de achterban onder controle kan houden.

Niet alleen in Hagen treedt de onrust onder het personeel van de posterijen aan de dag. Ook elders is dat het geval. In tal van plaatsen is er sprake van een vertraging bij de bestelling van brieven en pakjes. Toen iemand in Berlijn informeerde hoe of het toch kwam dat brieven zo lang onderweg waren, verklaarde een beambte dat er hier en daar een ziekteverzuim van tachtig procent was. Komt het tot acties, dan zal, zo dicht voor kerstmis, de chaos stellig nog groter worden.

---

2) Letterlijk de woorden van een vrouwelijk personeelslid.

- o -

"LAAT ONS BEDRIJF MET RUST", ZEI DE DIRECTEUR

DE Nederlandse onderneming *Koppert International* heeft een dochteronderneming in Ann Arbor in de staat Michigan in de Verenigde Staten: *Koppert Biological Systems USA*. In die Amerikaanse vestiging brak op 30 oktober j.l. een staking uit. De arbeiders legden het werk neer en verlieten het bedrijf. Vervolgens werd er buiten de fabriek door hen gepost. De arbeiders gaven daarmee uiting aan hun ontevredenheid over lonen en premies in de eerste plaats, maar ook over de gebrekkige veiligheidsmaatregelen en ongezonde werkomstandigheden.

Over dat alles had de vakbond *Farm Labor Organizing Committee* (FLOC), aangesloten bij de centrale AFL-CIO, ruim twee maanden lang tevergeefs getracht met de bedrijfsleiding te onderhandelen. FLOC is een bond met ruim 6.000 leden, hoofdzakelijk immigranten, die werkzaam zijn in agrarische bedrijven in Ohio, Michigan en Noord-Carolina. De Nederlander Willem Verkerk, die in Ann Arbor de Hollandse directie vertegenwoordigt, weigerde botweg de bond als onderhandelingspartner te erkennen.

In juni j.l. verscheen in het kantoor van de vakbond in de stad Toledo in Ohio een delegatie van het personeel van de Koppert-fabriek in An Abor. De arbeiders hadden zonder enig succes aangedrongen op verbetering van de werkomstandigheden en tevergeefs om loonsverhoging gevraagd. Manager Verkerk had hun te kennen gegeven, dat ze konden slikken of stikken. Wie het niet beviel kon ophoepelen.

De delegatie wilde, dat de bond zich ermee zou bemoeien en vertelde dat het personeel van Koppert in Holland hoofdzakelijk uit Turkse arbeiders bestaat en dat in de

Californische vestiging van deze onderneming hoofdzakelijk Mexicanen werken. Het bedrijf dat er kennelijk op uit is overal zo goedkoop mogelijke arbeidskrachten aan te trekken, maakt in An Arbor onder meer gebruik van afgestudeerden van de universiteit van Michigan die geen andere betrekking kunnen vinden.

De vakbond nam contact op met Koppert Biological Systems. Daarop volgden twee maanden waarin de zaken van de kant van de onderneming eindeloos werden getraineed. Pas op 28 september j.l. verklaarde Verkerk ronduit dat hij aan de bond geen boodschap had. De FLOC bleef echter voet bij stuk houden, stuurde het concept van een arbeidsovereenkomst naar de bedrijfsleiding en stelde een datum voor waarop Verkerk en Velasquez over dat concept nader overleg zouden kunnen voeren.

Drie dagen voor de genoemde datum, op 20 oktober j.l. ontving Baldemar Velasquez, de voorzitter van de vakbond FLOC, per fax uit Nederland van Kopperts directeur-generaal de boodschap "Laat ons bedrijf met rust!". Manager Verkerk verkondigde op de werkvloer in An Arbor dat zo er gestaakt mocht worden, het bedrijf onderkruipers de plaats van de stakers zouden innemen.

In Nederland bestaat er, evenals in de meeste moderne industrielanden, een goede, als normaal beschouwde verstandhouding tussen vakbeweging en ondernemers. Een vakbond die geen oog heeft voor ondernemersbelangen kan niet aan de onderhandelingsstafel *bepaalde* belangen van zijn achterban verdedigen. Een vakbond die totaal geen oog heeft voor zijn achterban kan er op de duur geen aanspraak op maken de arbeiders te vertegenwoordigen en verliest diens gevolg aan betekenis als onderhandelingspartner. Maar bedrijven die in belangrijke mate met goedkope arbeidskrachten werken, dat wil zeggen met arbeidskrachten die goedkoop zijn omdat ze geen andere keus hebben, vormen blijkbaar een uitzondering op de regel.

Zoals hierboven vermeld brak de staking bij Koppert Biological Systems USA op 30 oktober j.l. Het bericht daarover ontvingen wij uit Amerika tien dagen later. Bij het verschijnen van dit nummer van *Daad en Gedachte* beschikken wij niet over nadere gegevens omtrent het verloop van het konflikt. Wij blijven de ontwikkeling volgen.

- 0 -

APPLAUS VOOR TONY BLAIR

Op het jaarlijkse congres van de Confederation of British Industrie (CBI) heeft Labour-leider Tony Blair de aanwezige captains of industrie verzekerd, dat "de 'aanstaande' labourregering zal zorgen voor een belastingsysteem dat mensen die hard werken, risico's nemen en succes hebben rijker zal maken." Het ontlokte aan de aanwezigen een applaus, dat bijna een minuut duurde. Blair zei ook, dat hij niet van plan was in te stemmen met alles en nog wat, dat afkomstig was van de Europese Unie. Dat sloeg indirect op de sociale paragraaf van het Verdrag van Maastricht, waartegen John Major zich krachtig had verzet omdat deze nadelig zou zijn voor de Britse economie. De Londense correspondent van *de Volkskrant*, die het congres bijwoonde, noteerde, dat deze woorden van Blair de industriëlen "zéér beviel". In zijn krant schreef hij ook dat de Labourpartij "sinds het aantreden van Tony Blair duidelijk is opgeschoven in de richting van de werkgeverswensen."

Blair verklaarde ook, dat een nieuwe Labourregering bepaalde, in werkgeverskrin-

gen niet bijzonder gewaardeerde maatregelen van vroegere Labourregeringen, niet opnieuw zal invoeren. Hij streeft naar een stabiele economische politiek en een lagere inflatie.

Wat Blair op dit congres duidelijk maakte was, dat Labour inderdaad, zoals wij meermalen uiteengezet hebben, de partij is die een modern kapitalisme vertegenwoordigt. Dit in tegenstelling tot de Conservatieve Partij, die 18 jaren lang Groot-Brittannië heeft geregeerd. In Engeland vertegenwoordigen de Tories het verleden, Labour vertegenwoordigt er de toekomst van het kapitalisme.

Overigens hebben we minder te doen met een "opschuiving in de richting van de werkgeverswensen" dan wel het logische gevolg van een positie, die Labour altijd heeft ingenomen, ondanks de schijn dat het iets totaal anders zou vertegenwoordigen. De huidige maatschappelijke ontwikkelingen in Groot-Brittannië leiden ertoe, dat de schijn verbleekt en dat hetgeen "waar Labour werkelijk voor staat", zoals Tony Blair het kort geleden formuleerde, nu onverhuld zichtbaar wordt.

- 0 -

KAN MEN DE VAKBEWEGING ECHT

'SOLIDAIR' NOEMEN?

In september j.l. vierde de Rotterdamse afdeling van de vakcentrale FNV het feit, dat zij 125 jaar bestond. Voorzitter Hans Goosen hield bij die gelegenheid een toespraak, waarin hij zei: "De vakbeweging is de enige vereniging, die de solidariteit nog hoog in het vaandel houdt" ¹.

Het lijkt ons een ietwat merkwaardige uitspraak. Als er inderdaad sprake was van het 'hoog in het vaandel houden van solidariteit', waar was deze dan tijdens de wilde havenstakingen van het jongste verleden? Bij een van deze stakingen was er zo duidelijk een grote afstand tussen de havenarbeiders en de bond, dat de arbeiders in optocht door de Maastunnel marcheerden en voor het vakbondsgebouw duidelijk hun afkeer van het bondsbeleid betoonden. Bij een andere staking is zelfs het vakbondsgebouw enige tijd bezet geweest.

Niet alleen in Rotterdam, maar eigenlijk overal elders is er op gezette tijden duidelijk sprake van, dat de vakbeweging juist niet solidair is, om de eenvoudige reden, dat zij dit krachtens haar positie in de samenleving zich niet kan permitteren. Indien de vakcentrale FNV zich zorgen maakt over de weerstandskas dan moeten wij constateren, dat om de zojuist genoemde redenen, van de weerstandskas maar spaarzaam gebruik wordt gemaakt. Dat komt omdat, zoals Goosen ook vertelde, de bonden "zijn uitgegroeid tot serieuze partners aan de onderhandelingstafel, die . . . samenwerken met de ondernemers".

Van de solidariteit, waarvan Goosen sprak, viel weinig te bespeuren bij de gelegenheid dat oud-secretaris Backx van de havenwerkgevers afscheid nam en uit de daar gehouden toespraken ondubbelzinnig bleek, dat zo er al van solidariteit kan worden gesproken, het een solidariteit met de havenbaronnen was.

---

1) Rotterdams Dagblad van 17 sept. 1995.

- 0 -

**SOMS PER ONGELUK OP DE GOEDE,
MEESTAL OP DE VERKEERDE WEG**

IN HET vorige nummer van Daad en Gedachte hebben we aandacht besteed aan de in De Nieuwe Kerk te Amsterdam ingerichte tentoonstelling *De Rode Droom* en aan het ter gelegenheid van die expositie verschenen, door Piet de Rooy geschreven boek met dezelfde titel. Wat daar ¹ over dat boek, of liever over het uitgebreide essay van De Rooy werd opgemerkt was in feite niet meer dan de vaststelling - toegelicht met een aantal citaten - dat zijn tekst passages bevat, die op de sociaal-democratie een totaal ander licht werpen dan het, ten onrechte voor rood gehouden, armetierige vlammetje dat de organisatoren van de tentoonstelling ontstaken. Op grond van die passages, schreven wij, kan n i e t zonder meer worden gezegd, dat De Rooy eender als wij, de sociaal-democratie voor een naar de burgerlijke emancipatie van de arbeidersklasse strevende, op niet meer dan hervorming van het kapitalisme aansturende beweging houdt. Maar, zo voegden wij hieraan toe, hij komt af en toe dicht bij die zienswijze. Nu wij ons, zoals toegezegd, zetten tot een wat uitvoeriger bespreking, willen wij allereerst opmerken, dat De Rooy er ongewild en zijns ondanks dichtbij gekomen is.

Dat De Rooy, althans ten aanzien van de SDAP, meer afstand heeft bewaard dan bijvoorbeeld de auteurs van het gedenkboek dat de Wiardi Beckman Stichting vorig jaar deed verschijnen, kan niet worden tegengesproken. Het valt evenmin te ontkennen, dat er met zijn afstandelijke houding ten aanzien van de sociaal-democratie in het algemeen en ten aanzien van de SDAP in het bijzonder iets merkwaardigs aan de hand is. De wijze namelijk waarop De Rooy de vooroorlogse sociaal-democratie ten tonele voert is de manier waarop een talentvol toneelschrijver soms al direct in het begin van zijn stuk, in de eerste scène, zeer verstolen, iets laat doorschemeren van dat waarom het allemaal begonnen is.

Zoals het publiek in de schouwburg, wordt ook de lezer van *De Rode Droom* aan het slot uit de droom geholpen, de droom namelijk dat De Rooy de wezenlijke betekenis van de sociaal-democratie, haar werkelijk karakter, wilde beschrijven en uiteenzetten. Dat, zo blijkt uiteindelijk, wilde hij niet. Als niettemin soms de schijn wordt gewekt dat hij daar wel op uit is, daar bijvoorbeeld waar hij, zij het niet direct maar indirect, de SDAP karakteriseert als een beweging die slechts naar hervorming van het kapitalisme streefde, gebeurt dat, gelijk wij reeds zeiden, ongewild. De desbetreffende passages helpen de lezer niet op de goede weg, ze getuigen er alleen maar van, dat De Rooy zich af en toe per ongeluk en zonder het te beseffen even op een andere weg bevindt dan die welke naar het doel voert dat hij zich heeft gesteld.

In *De Rode Droom* tracht De Rooy aan te tonen, dat het 'rood' dat de SDAP zelf (en anderen) meenden te ontwaren in feite paars was. In de aanvang van zijn betoog heeft hij het over "een intellectuele verwantschap" van sociaal-democraten met liberalen "die [. . .] verder gaat dan een gemeenschappelijke reserve ten opzichte van confessionele politiek." Zowel sociaal-democraten als liberalen, betoogt De Rooy vervolgens, kwamen op voor "rechtvaardigheid, vrijheid en zelfs gelijkheid". Wat daaronder verstaan werd laat hij rusten. Dat aan het eind van de vorige en aan het begin van deze

---

1) D & G, 9/10, september/oktober 1995, blz. 4 en 5.

eeuw de liberalen de typische vertegenwoordigers waren van het *klassieke kapitalisme*, de sociaal-democraten daarentegen naar een verbeterd, naar een moderner kapitalisme streefden, dat verwaarloost hij. Dat dezelfde vlaggen andere ladingen dekten, daarvan spreekt hij met geen enkel woord.

Aan het slot van zijn beschouwing wordt duidelijk, voor zover het in de loop daarvan al niet duidelijk was geworden, dat de diverse malen, nu eens op deze, dan weer op gene wijze ter sprake gebrachte ‘verwantschap’ bij De Rooy fungeert als een verklaring. Hij verklaart er niet slechts de totstandkoming vorig jaar van het zogenaamde paarse kabinet mee. Deze ‘verwantschap’ dient hem ook ter verklaring van zijn, overigens voorzichtig geformuleerde verwachting dat de samenwerking van PvdA en VVD perspectieven opent op onder meer “nieuwe idealen”.

Van ‘intellectuele verwantschap’ spreekt De Rooy. Hij heeft het over verwante *ideeën*, hij zwijgt over belangen. Hij gaat er aan voorbij, dat ideeën zich in de geschiedenis doorgaans geblameerd hebben en dat belangen er altijd van doorslag gevende betekenis zijn geweest. Waar hij schrijft dat de anti-revolutionaire voorman Abraham Kuyper “volstrekt gelijk [had] toen hij beide... [stromingen: de liberale en de sociaal-democratische] afschilderde als loten van één revolutionaire stam”, houdt hij zich met die stam niet nader bezig, nog minder met de wortels daarvan.

Dat politieke stromingen en politieke partijen altijd een maatschappelijke achtergrond hebben, dat zij maatschappelijke belangen vertegenwoordigen en dat hun onderlinge tegenstellingen op reële sociale tegenstellingen zijn terug te voeren, het vervagen van die tegenstellingen op maatschappelijke veranderingen, je zou het niet zeggen als je dit opstel van Piet de Rooy leest. Wat hij te vertellen heeft speelt zich af op het *politieke* toneel en de maatschappij blijft achter de coulissen, ook al wordt er een enkele keer op maatschappelijke ontwikkelingen gedoeld.

Doordat De Rooy zijn aandacht concentreert op een ‘verwantschap’ van ideeën - een veel geringere verwantschap overigens dan men op grond van zijn uiteenzettingen zou concluderen - neemt z’n verhaal dientengevolge de vorm aan van een ‘comédie der vergissingen’. Immers, wie let op de vele door De Rooy opgesomde terreinen van ‘verwantschap’ en vervolgens de uit maatschappelijke belangentegenstellingen voortspuitende verschillen verwaarloost, die kan moeilijk begrijpen, dat sociaal-democraten en liberalen meer dan een halve eeuw lang als vijanden tegenover elkaar hebben gestaan. Als vijandige tweelingbroers moet men zeggen, als men af wil gaan op De Rooy. Of De Rooy het begrijpt valt moeilijk te zeggen. Uit zijn ‘comédie der vergissingen’ zou men kunnen afleiden dat hij die halve eeuw van vijandschap inderdaad aan ‘vergissingen’, aan ‘misverstanden’ wijt. Maar zo er al sprake is van misverstanden, dan zien wij die vooral aan *zijn* kant. En aan die misverstanden valt toe te schrijven, dat hij nauwelijks, om niet te zeggen in het geheel geen afdoende verklaring heeft voor de langzame toenadering van VVD tot PvdA en omgekeerd sinds het einde van de jaren ‘60. Gevolg van de omstandigheden, zegt hij, zonder die omstandigheden ook maar te noemen.

De misverstanden - het zijn er diverse - waarvan De Rooy het slachtoffer is zijn mede de oorzaak van tal van tegenstrijdigheden in zijn betoog. Die tegenstrijdigheden springen des te meer in het oog wanneer het gaat om beweringen die lijnrecht staan tegenover de opmerkingen waarop wij in de aanhef van deze bespreking hebben gedoeld en waarvan wij in het voorafgaande nummer van D&G enkele hebben geciteerd.

Op de keper beschouwd spruit al datgene wat in het betoog van De Rooy tegenstrij-

dig, vaag dan wel onduidelijk kan worden genoemd hieruit voort, dat hij enerzijds de sociaal-democratie verstaat als een hervormingspartij die met de verwezenlijking van de verzorgingsstaat haar streven ziet bekroond, anderzijds echter de socialistische mythe niet doorprijkt.

“Men kan zich”, leest men in zijn slothoofdstuk, “afvragen of de sociaal-democratie de zieke vrouw van de Nederlandse politiek is geworden, die zowel hardhorend als bijziend is en bovendien met het been trekt.” Het antwoord op deze vraag, zegt hij, moet men trachten te vinden door te onderzoeken wat de geschiedenis ons leert omtrent het wezen van de partij ². Doet men dat “dan zal het antwoord ontmoedigend zijn, want dan zijn de oude idealen voor een deel gerealiseerd en voor een ander deel verraden.” Deze woorden illustreren treffend hetgeen wij zojuist en eerder omtrent De Rooy’s kijk op de sociaal-democratie hebben opgemerkt. Met zijn pijlen schiet hij een enkele keer bij toeval in de roos, maar vrijwel aldoor hopeloos naast.

Naar onze mening kan er van “verraad” geen sprake zijn wanneer men zich er rekenschap van geeft, dat de kapitalistische verzorgingsstaat net precies datgene is wat de naar hervorming van het kapitalisme strevende sociaal-democratie verwezenlijkt wilde zien. En anders dan De Rooy stelt, ging het daarbij niet om (oude) idealen maar om *belangen*, zaken waarvoor De Rooy naar wij reeds opmerkten, nauwelijks oog heeft.

Wat wij hier signaleren vertroebelt De Rooy’s blik. Hij is het die men bijziend mag noemen en van die bijziendheid getuigt bijvoorbeeld het weinige wat hij over de scheuring van 1909 of over Troelstra schrijft. Wat laatstgenoemde betreft: De Rooy constateert terecht dat ‘november 1918’ géén revolutiepoging was. Voor wat het wél was en voor de positie en de handelwijze van de man die lange tijd als leider van de partij optrad heeft hij geen scherp oog. De Rooy rept terloops van het “eigengereide gedrag” en de “onvoorspelbare wendingen” van Troelstra, maar hij beseft niet dat diens karaktereigenschappen, dat wat Henri Polak eens diens “dualisme” heeft genoemd, hem een tijdlang voor het leiderschap geschikt maakten. Niemand kon beter dan juist Troelstra aan een progressief-radicalen hervormingspartij de onder de gegeven omstandigheden bitter noodzakelijke anti-kapitalistische schijn geven. Maar De Rooy ziet geen schijn; hij ziet slechts vaag iets dat hij voor ‘idealene’ houdt.

Hier en daar stuit men bij De Rooy op even wonderlijke als belachelijke enormiteiten. Van Troelstra - om bij hem nog even stil te staan - zegt hij bijvoorbeeld dat deze “meer historisch-materialist dan theoreticus” was. Laten we hier buiten beschouwing, dat wij Troelstra niet voor een historisch-materialist houden, dan blijft er nog reden te over om de ogen uit te wrijven. De Rooy stelt niet op de normale wijze de *practicus* Troelstra tegenover de *theoreticus* die deze politieke opportunist inderdaad niet was, maar hij construeert een onwerkelijke, een niet bestaande tegenstelling tussen het zich verdiepen in Marx en het zich bezig houden met theorie. Het is een tegenstelling die men alleen maar als pure onzin kan kwalificeren!

Voor deze onzin vormt mogelijk de wijze waarop De Rooy zich kennelijk in Marx ‘verdiept’ heeft zo niet een verontschuldiging dan toch enige verklaring. Hij heeft het, de scherpe afwijzing van dogmatisme en orthodoxie zowel door Marx als door Engels ten spijt, over de “orthodoxie” van het marxisme, dat - zo meent hij ook - het socialis-

---

2) De woorden van De Rooy worden hier wel inhoudelijk juist weergegeven, maar niet letterlijk geciteerd. Dit ter vereenvoudiging van zijn ingewikkeld en bovendien hoogst merkwaardig woordgebruik.

me zou hebben "opgevat als het hoogst denkbare ideaal". Alsof niet reeds de jonge Marx er nadrukkelijk op wees, dat wat hij onder communisme verstond, beslist *géén ideaal* was dat verwerkelijk moest worden³. Men behoeft zich niet te verbazen, dat in de 'biografische aantekeningen' die De Rooy op zijn tekst laat volgen, van Karl Marx niet meer gezegd wordt dan dat hij een "Duits filosoof" was die "op een zeer Victoriaans kerkhof in Londen ligt begraven" en van wie De Rooy ook de opvattingen begraaft.

Hoe verder de lezer vordert in de door De Rooy geschreven bladzijden, des te meer verbleekt de schijn, dat de auteur naar een niet door partijtraditie beïnvloede analyse heeft gestreefd. Zomin als er naar onze mening *echt* sprake is van wat een analyse mag heten, zomin is er, niettegenstaande vele kritische geluiden, sprake van een volstrekte onafhankelijkheid van sommige sociaal-democratische illusies in het algemeen en van het politieke streven van de PvdA in het bijzonder.

Hier zijn wij aan het slot van onze bespreking terug bij dat wat wij aan het begin ervan reeds hebben opgemerkt. Dit namelijk dat De Rooy een zuiver *politiek* verhaal heeft gecomponeerd. Op alle onderdelen van dat verhaal, onderdelen die een beschrijvend karakter hebben, maar duidelijk een andere zienswijze verraden dan de onze, kunnen en willen wij hier niet ingaan. Wat voor ons het belangrijkste is en derhalve het zwaarste weegt, is het feit dat het verhaal van De Rooy node iedere *maatschappelijke* achtergrond ontbeert. Het heeft, zoals met politieke verhalen vaak het geval is, een politieke strekking die tenslotte onmiskenbaar blijkt.

De sociaal-democratie "een zieke vrouw"? De Rooy stelt de vraag maar constateert per slot van rekening geen ernstige kwalen en eindigt met een lofzang op de PvdA, die - zegt hij - uit het verleden de inspiratie kan putten "voor een nieuwe aanpassing aan de gewijzigde maatschappelijke verhoudingen". Het zijn, ondanks welke wijziging ook, nog altijd de *kapitalistische* verhoudingen. Dat echter wordt door De Rooy met de 'mantel der liefde' - liefde voor de PvdA - bedekt.

Wie terugblijkt op een eeuw sociaal-democratie in Nederland kan moeilijk tegen spreken dat niet een zogenaamd ideaal, maar de maatschappelijke werkelijkheid voor de zoveelste keer de stuurman is gebleken van al het menselijk handelen en dus ook van de politiek. De Rooy spreekt het niet tegen, hij zwijgt er over, zoals hij ook over de klassentegenstelling en de klassenstrijd zwijgt. Dat is allesbehalve verwonderlijk omdat het bij de sociaal-democratie om de politieke macht van de partij ging (en nog altijd gaat!). Zij streed in het verleden voor de bevrijding van de arbeidende klasse zoals zij die dan verstond.

Waarover De Rooy, heel voorzichtig wél spreekt, dat is zijn hoop, dat de jongste fase der politieke ontwikkeling zal leiden tot de formulering van nieuwe idealen. Niet zeker is natuurlijk of die hoop in vervulling zal gaan. Wel staat het naar onze mening vast, dat wanneer dit mocht gebeuren, de verwezenlijking ervan een illusie zal blijken. Eerder zal er sprake zijn van een maatschappelijke ontwikkeling die tot nieuwe vormen van klassenstrijd zal leiden. Die mening berust op maatschappelijke analyse, iets waarmee De Rooy, zoals gezegd, zich in zijn historische schildering van de sociaal-democratie niet in het minst bezig houdt. (C.B.)

---

3) Aldus Marx in het door hem geschreven, aan Feuerbach gewijde deel van *Die deutsche Ideologie*.